

УДК 343.01

Шкелебей Вікторія Анатоліївна –
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

Примирення обвинуваченого з потерпілим як підстава для закриття кримінальної справи

У статті досліджуються загальні положення інституту медіації як основної форми відновного правосуддя. Проаналізовано процедуру примирення обвинуваченого з потерпілим як підставу для закриття кримінальної справи.

Ключові слова: відновне правосуддя, медіація, примирення, потерпілий, посередництво, Кримінальний кодекс України, кримінальна справа.

Відповідно до Конституції України захист прав і свобод людини – головне завдання становлення України як правової держави, що, в свою чергу, потребує докорінної зміни пріоритетів діяльності органів кримінальної юстиції, перш за все, в аспекті забезпечення невідворотності покарання, захисту інтересів потерпілих від злочинів, перегляду інституту кримінальних покарань. З огляду на те, що основна мета кримінального судочинства – виправлення засуджених і запобігання вчиненню нових злочинів, варто констатувати, що запроваджені способи реагування на злочин не вирішують існуючих проблем, а існуючі у законодавстві норми не спроможні досягти цієї мети, зокрема тому, що не в повній мірі враховують інтереси потерпілих.

Отже, сьогодні існує необхідність у запровадженні процедури примирення (медіації) у кримінальних справах, яка базується на принципах примирення конфлікуючих сторін, припинення самого конфлікту шляхом взаємного вибачення, каяття у вчиненому, усунення завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди та прийнятті правопорушником відповідальності за скоєне.

Загальні проблеми забезпечення прав особи при звільненні від кримінальної відповідальності і закритті кримінальних справ досліджували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Ю. П. Аленін, С. А. Альперт, А. С. Барабаш, С. М. Благодир, Ю. М. Грошевий, В. В. Дорошков, А. Я. Дубинський, Н. В. Жогін, В. С. Зеленецький, Т. В. Каткова, М. М. Михеєнко, Я. О. Мотовіловкер, І. Л. Петрухін, П. П. Підюков, М. С. Строгович, Г. О. Усатий, С. А. Шейфер, Н. А. Якубович та інші. Окремі питання примирення сторін у кримінальному праві та процесі розглядали Х. Д. Алікперов, Ю. В. Баулін, В. П. Бахін, І. А. Войтюк, Л. В. Головка, В. В. Землянська, Н. С. Карпов, О. В. Перепада, М. І. Хавронюк, А. М. Ященко та інші науковці. Правовий статус потерпілого став предметом досліджень Г. Зера, О. П. Кучинської, В. Т. Маляренка, Т. І. Присяжнюк, О. І. Санталова, М. В. Сенаторова та інших правників.

На думку окремих фахівців, кримінальний процес сьогодні не вирішує проблем, що породжуються вчиненням злочинів. При цьому найбільш скривдженою стороною є потерпілий. І правоохоронні органи, і суди залишаються байдужими до його проблем. Вважається, що, засудивши правопорушника, держава, тим самим відновлює права потерпілого. Навіть у тих випадках, коли заявлені потерпілим позовні вимоги задовольняються, як правило, поза межами уваги суду залишаються засоби і терміни виконання вироку, і, звичайно, емоційна сфера сприйняття злочину потерпілим (відчуття незахищеності, образи, гніву). Тому, навіть за умов найсприятливішого процесу розслідування і судового розгляду кримінальної справи, потерпілий не перестав відчувати себе незахищеною жертвою [1–4].

Крім того, кримінальний процес в Україні побудований таким чином, що держава зобов'язана доводити подію вчинення злочину, а справа правопорушника – захищатися від обвинувачення. Як наслідок, нерідко засуджений злочинець вважає себе жертвою правосуддя [5].

Видатні українські правознавці М. В. Костицький і В. Т. Маляренко [6] вбачають вирішення цієї проблеми у забезпеченні рівності сторін у суді та посиленні статусу потерпілого шляхом запровадження відновного правосуддя, що має на меті урівноваження інтересів жертви і суспільства з необхідністю соціальної реінтеграції злочинця за активної участі всіх сторін, утягнутих у процес правосуддя.

Метою статті є аналіз проблем реалізації умов і порядку застосування примирення обвинуваченого з потерпілим у кримінальному процесі України та звільнення особи від кримінальної відповідальності й закриття кримінальної справи за цією підставою.

Впровадження та розвиток інституту відновного правосуддя (*restorative justice*) – один із найважливіших шляхів реформування кримінальної політики нашої держави. Згідно з Додатком до Рекомендації R (99) 19 “Про медіацію в кримінальних справах” від 15 вересня 1999 р., прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи, посередництво розглядається як процес, у якому обидві сторони кримінального конфлікту мають змогу за власною добровільною згодою залагоджувати проблеми, що виникли внаслідок вчиненого злочину, використовуючи при цьому нейтральність третьої сторони чи посередника [7].

Серед програм, які втілюють у собі підходи відновного правосуддя, найбільш поширеною є медіація (від англ. *mediation* – посередництво) потерпілих і правопорушників або програми примирення. Відповідно до Рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. “Про місце жертв у кримінальному судочинстві”, медіацію в кримінальних справах слід розуміти як пошук, до або під час кримінального судочинства, взаємоприйняттого рішення між жертвою та правопорушником за посередництва компетентної особи (медіатора) [8].

21 лютого 2011 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект “Про медіацію” № 8137, згідно з яким медіація – це технологія позасудового вирішення спору з участю нейтральної третьої сторони [9].

Процедура примирення в кримінальних справах визначається як структурована безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої, за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора), потерпілий та правопорушник мають можливість брати активну участь у вирішенні проблем, спричинених злочином [10].

Так, базовими принципами медіації потерпілих і правопорушників є:

визнання важливості почуттів та потреб потерпілого, що проявляється в можливості для жертви розповісти про свої потреби та переживання, бути почутою, зустріти розуміння та підтримку;

прийняття правопорушником відповідальності за спричинену злочином шкоду, що передбачає визнання провини та готовність до

відшкодування нанесених збитків. Цей принцип визначає основу взаємодії правопорушника та потерпілого під час процедури примирення;

самовизначення сторін – надання сторонам повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйняттого для них рішення. Лише учасники кримінального конфлікту є компетентними у вирішенні проблеми;

нейтральність медіатора – провідна програма примирення, повинна працювати однаково і для жертви, і для правопорушника, в той самий час вона не може бути нейтральною до самого правопорушення, визнаючи його несправедливість;

конфіденційність – усі учасники процедури беруть на себе зобов'язання не поширювати будь-яку інформацію, що стала їм відома, без згоди другої сторони; медіатор також не може повідомляти представникам системи кримінального правосуддя про те, що саме відбувалось під час медіації; єдиний документ, який може бути використано під час розгляду кримінальної справи в суді – угода про примирення сторін;

добровільність – процес примирення може відбуватись лише за умови добровільної згоди сторін на участь у ньому; як потерпілий, так і правопорушник можуть відмовитись від даної процедури на будь-якому її етапі.

На сьогодні переваги медіації потерпілих і правопорушників широко визнані та документально підтверджені. Так, досвід впровадження програм примирення в Канаді, Великобританії, США, Південній Африці, Австралії та Європі свідчить, що: близько 2/3 справ, в яких застосовувалась програма примирення, завершувались примиренням сторін конфлікту; 90 % завершувались досягненням угоди про відшкодування збитків; більше 95 % угод було дотримано протягом першого року після проведення медіації; 85 % як потерпілих, так і правопорушників були задоволені розв'язанням їхнього конфлікту та вважали досягнуті домовленості справедливими [11].

Варто вказати, які переваги буде мати процедура примирення для потерпілих. Зокрема, – це можливість: безпосередньо впливати на вирішення проблеми та на процес усунення шкоди; дійсно отримати відшкодування завданих збитків в моральній та матеріальній формі; отримати відповіді на запитання, що турбують, висловити свою думку, прояснити ситуацію, що склалась; зняти емоційне напруження, бути почутим, набутти відчуття вирішеності ситуації.

Для правопорушників можливості процедури примирення полягають у: відновленні самоповаги, набутті відчуття впевненості, реалізації потреби вибачитись і виправити ситуацію; уникненні виключення з суспільства, позбавленні тавра злочинця; впливі на процес вирішення ситуації; усвідомленні причин скоєного та здійсненні кроків щодо їх усунення в майбутньому.

З метою інституціоналізації відновних підходів у судовій та правоохоронній системах України програма примирення потерпілих і правопорушників здійснюється щодо:

- опрацювання спільно з представниками правоохоронних і судових органів механізму та законодавчого регулювання застосування процедур примирення в українському кримінальному правосудді;
- відбору та підготовки фахівців на роль посередників (медіаторів) у програмах примирення;
- співпраці з правоохоронними та судовими органами для практичного впровадження програм примирення між потерпілим та правопорушником.

Діюче українське законодавство має всі підстави для запровадження медіації, це, зокрема статті: 46, 66, 75, 82, 97, 103–105, 107 Кримінального кодексу України, статті 8 і 27 Кримінально-процесуального кодексу України.

До прийняття Кримінального кодексу України у 2001 р. примирення (медіація) з потерпілим як підстава закриття кримінальної справи передбачалося тільки Кримінально-процесуальним кодексом України стосовно справ приватного обвинувачення. Кримінальний кодекс України встановив матеріально-правову підставу звільнення від кримінальної відповідальності за примиренням. Крім того, у 2001 році Кримінально-процесуальний кодекс України було доповнено новою нормою – ст. 8, яка передбачає примирення сторін у справах публічного обвинувачення. Між тим, закріпивши у матеріальному праві України норму (ст. 46 КК України), що формулює передумови для застосування примирення між потерпілим та обвинуваченим (підсудним), законодавець не визначив необхідних положень щодо порядку її реалізації у процесуальному праві, що, в свою чергу, створює певні складнощі в її практичному застосуванні при розслідуванні злочинів. У чинному КПК України відсутні правові приписи щодо форми примирення між потерпілим і особою, яка вчинила злочин; процедури примирення на досудовому слідстві; строку, який відводиться для вирішення конфлік-

ту; суб'єктів проведення примирення між сторонами (слідчий або спеціально уповноважена на це особа – медіатор); засобів забезпечення потерпілому відшкодування завданої шкоди [12].

На думку окремих учених, сьогодні у кримінальному законодавстві, насамперед, необхідно розширити випадки звільнення осіб від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям або примиренням винного з потерпілим шляхом поширення дії статей 45 та 46 Кримінального кодексу України на осіб, які вчинили необережні злочини середньої тяжкості [13].

Нині чинне кримінальне законодавство України (ст. 46 КК України і ст. 27 КПК України) надає суду можливість звільнити від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим особу, що вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, а також у злочинах приватного обвинувачення. Однак, зі вступом прокурора у справу можливість її закриття за примиренням сторін відпадає [14]. Отже, навіть не в усіх справах, що порушуються не інакше, як за скаргою потерпілого, останній є господарем становища у кримінальному процесі. Хоча чинне кримінальне законодавство й встановлює порядок закриття судом кримінальної справи у зв'язку з примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим, однак не створює жодних умов для досягнення такого примирення.

Крім того, законодавчого закріплення у кримінально-процесуальному законодавстві потребує надання потерпілому, підозрюваному, обвинуваченому, підсудному, а також органу дізнання, слідчому, прокурору та судді права ініціювати проведення процедури примирення (медіації); визначення кола справ, щодо яких можливе призначення медіації, та максимальні терміни її проведення; принцип добровільної участі у процедурі медіації (програми відновного правосуддя); конфіденційність всіх переговорів між медіатором та сторонами; встановлення форми звіту про проведення медіації та угоди між потерпілим і обвинуваченим/підсудним; визначення умов та обсягу інформації по справі, яку мають отримувати медіатори; зазначення про неприпустимість розцінювання участі в медіації як свідчення вини в подальшому судовому розгляді тощо [15].

Звільнення особи від відповідальності – це комплексний кримінально-правовий та кримінально-процесуальний інститут. Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23 грудня 2005 р. “Про практику застосування судами України законодавства про

звільнення особи від кримінальної відповідальності” він визначається як “відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України в порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом” [16].

Звільнення від кримінальної відповідальності за підстав, передбачених в КК України, здійснюється судом. В цьому ж кодексі закріплені механізми, підстави, умови прийняття рішень таких рішень. На обов’язковість чи необов’язковість звільнення судом від кримінальної відповідальності поведінка сторін не впливає. Суд за наявності необхідних передумов приймає рішення про звільнення особи від відповідальності, а обов’язково чи ні – залежить від того, як приписує йому закон. Сторони своєю поведінкою лише створюють необхідні підстави для виникнення того чи іншого юридичного факту. Звільнення особи за примиренням з потерпілим (ст. 46 КК України) відноситься до імперативного (обов’язкового) виду звільнення від кримінальної відповідальності. У цьому випадку поведінка потерпілого в сукупності з іншими умовами, передбаченими в ст. 46 КК України, зобов’язує суд звільнити винну особу від відповідальності [17].

При звільненні винної особи від відповідальності з будь-яких nereабілітуючих підстав права потерпілого мають бути забезпечені [18].

З огляду на положення ст. 46 КК України, можна визначити наступні підстави звільнення від кримінальної відповідальності за цією нормою: вчинення особою певного злочину (а саме того, що відноситься за ступенем суспільної небезпеки до злочинів невеликої тяжкості або необережних середньої тяжкості злочинах); вчинення злочину вперше; відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди; примирення винного з потерпілим [18].

Необхідною підставою для застосування згаданої норми у випадку звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з примиренням винного з потерпілим є сам факт примирення злочинця та жертви. Примирення визначається як акт прощення потерпілим свого кривдника, що заподіяв йому шкоду, досягнення з ним згоди та миру. В цій ситуації поведінка потерпілого є реалізацією права на примирення, яке дає йому Закон, вона відповідає певній поведінці винної особи. Звернення винного про прощення буде недостатньо

без адекватного волевиявлення потерпілого, як і навпаки – ініціатива потерпілого щодо прощення, не підтримана винним, не спричинить закриття справи з цієї підстави.

Поведінка потерпілого у випадку припинення справи за статтею 46 КК України полягає в наступному: формулювання винному вимог, що впливають з факту заподіяння злочином шкоди; прийняття компенсації шкоди від винного чи його родичів (якщо особисте відшкодування неможливе, але здійснюється з волі винного); прощення потерпілим винної особи.

Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим із підстав та умов, визначених у кримінальному праві в ст. 46 КК України передбачено в статтях 7-1, 8, 12 КПК України.

Прокурор чи слідчий, у випадку винесення постанови про направлення справи до суду для закриття провадження в кримінальній справі, повинен ознайомити потерпілого або його представника з винесеною постановою та роз'яснити права, передбачені КПК України. Потерпілий або його представник можуть вимагати ознайомлення з усіма матеріалами справи, тоді прокурор або слідчий зобов'язані забезпечити їм таку можливість. Разом із тим, рішення потерпілого та обвинуваченого примиритись за наявності інших необхідних умов та підстав є імперативним не лише для суду, а й для осіб, що здійснюють досудове розслідування [19].

При вирішенні питання про закриття кримінальної справи суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого і у випадку закриття справи повинен повідомити про це потерпілого та його представника. Це гарантує права потерпілого і дає можливість звернутись йому з апеляцією на прийняте рішення.

Неподання потерпілим скарги – це вольове розпорядження потерпілого початком кримінального переслідування і справа припиняється за відсутністю належного приводу. Але реалізація цього права не завжди приводить до закриття справи, бо прокурор може порушити кримінальну справу і за відсутності скарги потерпілого з підстав та в порядку, передбачених у ч. ч. 3, 4 ст. 27 КПК України.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що впливати на закриття справи потерпілий може в рамках кримінально-правового та кримінально-процесуального інститутів. Диспозитивні норми щодо потерпілого проявляються в тому, що потерпілий, у випа-

дку припинення справи за статтею 46 КК, формулює винному вимоги, що випливають з факту заподіяння злочином шкоди; приймає компенсацію шкоди від винного чи його родичів; здійснює прощення винної особи. Але ці норми не поширюються на потерпілого, якому шкоду було заподіяно як представнику влади, адже фактичне примирення тоді не задовольнятиме публічні інтереси. При реалізації згаданого кримінально-правового інституту права потерпілого повинні також мати особа, інтересів якої стосуються відповідні процесуальні рішення, та їх представники.

Очевидно, що європейська інтеграція України обумовлює необхідність приведення національного законодавства у відповідність до вимог європейських стандартів.

З огляду на вищевикладене, необхідно зазначити, що запровадження медіації в Україні потребує ґрунтовної процесуальної розробки відповідних процедур. Зокрема, законодавчого визначення потребують питання:

- закріплення кола справ, у яких можливе призначення медіації;
- включення/невключення часу, відведеного на медіацію, до процесуальних строків, визначення максимальних строків її проведення;
- визначення форми подачі звіту про проведення медіації та форми угоди між потерпілим та обвинуваченим/підсудним;
- визначення основних засад та форми проведення медіації, умов отримання медіаторами інформації по справі та інших важливих процесуальних питань;
- врегулювання вимог до медіаторів та процедури їх обрання.

Розвиток національного законодавства відповідно до вимог міжнародного права, зокрема, згідно з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R (99)19 про посередництво в кримінальних справах, вимагатиме відображення та розвитку в українському кримінальному праві таких принципів, як:

Конфіденційність усіх обговорень, що провадяться в ході медіації, та неможливість використання в подальшому отриманої інформації інакше, як за згодою сторін. Виняток має бути встановлений лише для інформації про інші злочини, яка може стати відомою у ході медіації.

Доступність медіації для сторін. Цей принцип означає, що, хоча послуги медіатора і можуть бути платними, однак неспроможність принаймні однієї зі сторін сплатити їх вартість не повинна бути причиною для того, щоб не проводити медіацію. Таким чином, законодавст-

во має передбачати певний механізм відшкодування витрат медіатора та сплати вартості його послуг, на зразок того, як це робиться стосовно захисників у кримінальних справах.

Неприпустимість розцінювання участі у медіації як свідчення вини в наступному судовому розгляді.

Необхідно закріпити підвищені вимоги до медіаторів у справах за участі неповнолітніх; передбачити обов'язковість залучення до процедури посередництва педагога або професійного психолога (якщо таким не є сам медіатор), а також батьків, усиновителів (законного представника неповнолітнього). Необхідно чітко відобразити особливості укладення примирної угоди за участі неповнолітнього: так, угода з неповнолітнім віком від 15 до 18 років укладається за згоди батьків (усиновителів, піклувальників), а з неповнолітнім віком до 15 років – самими батьками (усиновителями, опікунами).

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. — К. : Атіка, 2004. — 296 с.
2. Перепада О. В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. В. Перепада ; НАН України. Інститут держави і права. — К., 2003. — 219 с.
3. Яценко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. М. Яценко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2006. — 15 с.
4. Говард Зер Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя / Говард Зер. — К. : Університетське вид-во "Пульсари", 2004. — 222 с.
5. Соловійова О. Є. Примирення сторін у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Олена Євгенівна Соловійова ; Харківський нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2006. — 234 с.
6. Маляренко В. Т. Відновлювальне правосуддя : можливості запровадження в Україні / В. Т. Маляренко, І. А. Войтюк // Відновне правосуддя в Україні. — Спецвипуск. — 2005. — С. 6–33.
7. Про медіацію в кримінальних справах : Рекомендація № R (99) 19 від 15 верес. 1999 р.) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам // Відновне правосуддя в Україні : Щоквартальний бюлетень. — 2005. — № 1–2. — С. 50–53.
8. Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві : Основоположне рішення Ради Європейського Союзу від 15 берез. 2001 р.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

(2001/220/ЖНА) // Відновне правосуддя в Україні : Щоквартальний бюлетень. — 2005. — № 1–2. — С. 68–71.

9. Про медіацію : проект Закону України, зареєстровано у Верховній Раді України 21 лют. 2011 р. № 8137“” / [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

www.gska2.gada.gov.ua.

10. Землянська В. В. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України : [посібник] / В. В. Землянська, Л. Б. Ільковець, В. Б. Сегедін. — К. : Видавець Захаренко В. О., 2008. — 168 с.

11. Боброва О. М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації : європейський досвід / О. М. Боброва, А. О. Горова, В. В. Землянська, Н. М. Прокопенко. К. : Наш час, 2006. — 164 с.

12. Хруслова Л. А. Форми реалізації положень відновного правосуддя у судовому розгляді кримінальної справи / Л. А. Хруслова // Відновне правосуддя в Україні : Щоквартальний бюлетень. — 2007. — № 4. — С. 29–31.

13. Ященко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. М. Ященко. — К., 2006. — 18 с.

14. Микитин Ю. І. Медіація – ефективна складова кримінального процесу / Ю. І. Микитин // Відновне правосуддя в Україні. — 2007. — № 1. — С. 33–34.

15. Пушкар П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі : порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / П. В. Пушкар ; Акад. адвокатури України. — К., 2005. — 23 с.

16. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України. — № 2. — 2006. — С. 13–16.

17. Герасимчук О. П. Примирення потерпілого з винним : кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти [Електронний ресурс] / Олег Павлович Герасимчук. — Режим доступу :

www.naub.org.ua.

18. Глобенко Г. І. Закриття кримінальних справ з nereабілітуючих підстав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г. І. Глобенко. — Х., 2007. — 18 с.

19. Мандриченко Ж. В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ж. В. Мандриченко. — Одеса, 2007. — 17 с.

В статье исследуются общие положения института медиации как основной формы восстановительного правосудия. Проанализирована процедура примирения обвиняемого с пострадавшим как основание для закрытия уголовного дела.

The article deals with the studies of the general positions of the mediation process as the basic form of the restorative justice. Analyzed the procedure of mediation of a defendant with a victim as a basis for closing a criminal case.

Стаття надійшла до редакції журналу 19 травня 2011 року.